

UNA CONTRIBUCIÓ A LA LITERATURA CENTRISTA ¹

Lev Trotski

15 de novembre de 1938

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “Una contribución a la literatura centrista.”, en, *Escritos*, Tom X, Volum 1, Editorial Pluma, Bogotá, 1976, pp. 159-169.

Rodrigo García Treviño, *El Pacto de Munich y la Tercera Internacional* (una conferència i quatre articles), Publicaciones de la Asociación de Estudiantes Marxistas de la Escuela Nacional de Economía (Mèxic, 1938, 66 pàgines).

Aquest fullet fou editat per l'Associació d'Estudiants Marxistes. Com el seu nom ho indica, l'associació s'ha plantejat l'objectiu d'estudiar marxisme. Si escometés aquesta tasca, hom no podria menys que elogiar un fi tan laudable en aquests dies de completa prostitució de la doctrina marxista. Malauradament, el prefaci del fullet, escrit i signat per tots els membres de l'associació, no constitueix cap prova de serietat.

Seria un error polemitzar amb joves que encara no estan familiaritzats amb l'abecé del marxisme si ells mateixos fossen conscients del nivell dels seus coneixements. A certa edat és natural la ignorància i hom la pot superar amb l'estudi. Però el problema sorgeix quan a la ignorància s'hi afegeix la presumpció, quan en compte d'educar-se afanyosament hom desitja educar els altres. Malauradament, aquestes són les característiques del prefaci. Assenyalarem els errors principals; seria impossible enumerar-los *tots*.

El prefaci intenta establir una relació entre el desenvolupament de la teoria revolucionària i les distintes etapes de desenvolupament de la societat burgesa. La intenció és força lloable, però per a concretar-la cal conèixer la història de la societat burgesa i la història de les ideologies. Els nostres autors no coneixen ni l'una ni l'altra. Comencen afirmant que a meitat del segle passat la burgesia “consolidà el seu poder polític a escala mundial i inaugurà l'etapa de l'imperialisme”, i que fou en aquest moment quan aparegueren les obres doctrinàries i polítiques de Marx i Engels. Tot açò és erroni del principi a la fi. A meitat segle passat la burgesia estava molt lluny de “posseir el poder polític a escala mundial”. No oblidem que el *Manifest Comunista* s'escrigué *en vigílies* de la Revolució de 1848. Després de la derrota d'aquesta revolució, la burgesia alemanya quedà nacionalment dispersa, oprimida per nombroses dinasties. La Itàlia burgesa no era lliure ni estava unificada. Als Estats Units, la burgesia encara havia de passar per la Guerra Civil per tal d'assolir la unificació de

l'estat nacional (burgès). A Rússia dominaven totalment l'absolutisme i la servitud, etcètera.

A més a més, dir que l'època de *l'imperialisme* començà a meitat del segle passat és no tenir-ne la menor idea ni del segle passat ni de l'imperialisme. Aquest és el sistema econòmic i polític (tant intern com extern) del capital *monopolista* (financer). En la meitat de la centúria passada només existia el capitalisme "liberal", és a dir el capitalisme basat en la lliure competència, que aleshores tendia a la implantació de formes polítiques democràtiques. Els trusts, els sindicats, les associacions, es formaren ja ben entrada la dècada del 30 del segle passat i conquistaren progressivament una posició predominant. La política imperialista, en el sentit científic de la paraula, començà amb el segle XX. Si els autors haguessen llegit el conegut llibret de Lenin sobre l'imperialisme no haurien comès errors tan flagrants. Encara que igual invoquen Lenin. Quin sentit té tot açò?

No obstant, aquest és només el començament d'una sèrie de tristos malentesos. Citant, aparentment d'una font secundària, l'afirmació de Lenin que "l'imperialisme és l'etapa superior del capitalisme", els nostres autors pretenen completar i ampliar Lenin. "La nostra generació (escriuen), interpretant Lenin, pot al seu torn establir com a punt doctrinari que el feixisme és la fase superior, el nivell més elevat de l'imperialisme, l'etapa superior del règim burgès." Aquestes pretensioses línies ens posen els pèls de punta. "La nostra generació" hauria d'estudiar abans de donar lliçons. L'imperialisme és l'etapa superior del capitalisme en un sentit econòmic objectiu; ha portat les forces productives al màxim nivell de desenvolupament concebible sobre la base de la propietat privada i ha tancat el camí al seu desenvolupament ulterior. En fer-ho ha obert l'era de la decadència capitalista. A més, en centralitzar la producció, l'imperialisme ha creat el requisit fonamental d'una economia *socialista*. Per tant, la caracterització de l'imperialisme com a etapa superior del capitalisme es recolza en el desenvolupament de les forces productives i té un caràcter estrictament científic.

La conclusió que els nostres autors pretenen extraure per analogia, que "el feixisme és l'etapa superior de l'imperialisme", no té cap agafador econòmic. El feixisme és, sobretot, el règim polític que corona la decadència econòmica. Sorgit de la decadència de les forces productives, el feixisme no li deixa cap possibilitat de seguir desenvolupant-se. L'imperialisme fou una necessitat històrica. Marx *predigué* el domini del monopoli. Era impossible predir el feixisme perquè en el sentit dialèctic, no mecànic, de la paraula no està determinat per la necessitat econòmica. Una vegada que el proletariat, per diverses raons històriques, fou incapaç de prendre a temps el poder i fer-se càrrec de l'economia per a reconstruir-la sobre bases socialistes, el capitalisme decadent només pogué continuar existint mitjançant la substitució de la

democràcia burgesa per la dictadura feixista. Atès que l'imperialisme apareixia com la forma *més avançada* del capitalisme, el feixisme era *un pas arrere*, un estancament polític, el començament del descens de la societat a la barbàrie.

Els nostres autors s'equivoquen completament al tractar de demostrar el seu descobriment (que “el feixisme és l'última etapa de l'imperialisme”) citant les paraules de Marx que cap societat desapareix de l'escena històrica abans d'haver esgotat tot el seu potencial productiu. Perquè precisament l'imperialisme va esgotar el seu potencial creatiu abans de la guerra mundial passada. La societat burgesa no va desaparèixer *a temps* perquè cap societat que se sobreviu desapareix *per si mateixa*. La classe revolucionària ha de derrocar-la. La Segona Internacional, i després la Tercera, *van evitar* que li la derrocara. Aquesta és l'única raó que existisca el feixisme. L'actual crisi de la civilització és la conseqüència de la crisi de la direcció proletària. La classe revolucionari no compta encara amb un partit que pugui garantir amb la seua direcció la solució del problema fonamental de la nostra època: la conquesta del poder pel proletariat mundial.

Els nostres autors conclouen del fet que l'imperialisme haja assolit la seua “ultima” etapa (el feixisme) que cal renovar la doctrina revolucionària. I assumeixen ells aquesta tasca. Es proposen començar amb una crítica de la doctrina de la Tercera Internacional. Sembla que ignoren completament l'enorme quantitat de treballs que sobre aquest tema ha elaborat la fracció bolxevic leninista internacional durant els darrers quinze anys, especialment des de la revolució xinesa (1925-1927). Els autors del prefaci tracten l'única tendència marxista de la nostra època amb una impertinència i lleugeresa totalment inadmissibles. Heus aquí què diuen sobre la Quarta Internacional: “En la nostra opinió, [la Quarta Internacional] indubtablement ha comès errors (anomenem-los així) que l'han allunyat de la seua militància com a grup d'avantguarda”. Això és tot. Una apreciació semblant, només pot germinar en mentalitats enverinades pel microbi del stalinisme. La Quarta Internacional és l'única organització que ha realitzat una anàlisi marxista de tots els esdeveniments i processos del període històric immediatament passat: la degeneració termidoriana de l'URSS, la revolució xinesa, el colp d'estat de Pilsudski a Polònia, el colp d'estat de Hitler en Alemanya, la derrota de la socialdemocràcia austríaca, la línia del “tercer període” de la Komintern, el front popular, la revolució espanyola, etcètera. Què en saben els nostres autors? Aparentment, absolutament res. Per a demostrar la fallida de la Quarta Internacional citen... els panegírics de Trotski a Cabrera i a De la Fuente.

L'episodi de Cabrera consistí en el fet que aquest intel·ligent advocat conservador veié clar a través de les falsificacions dels judicis de Moscou, mentre que alguns imbècils de l'“esquerra” agafaren per vertadera la moneda falsa. Trotski cridà l'atenció de l'opinió pública sobre l'anàlisi *jurídica*

absolutament correcta de Cabrera. Res més! És absurd considerar-ho com una espècie de solidaritat *política*. Fins ara els nostres estudiants “marxistes” no han dit res, absolutament res, sobre els judicis de Moscou, que escolliren com a víctima el partit de Lenin. ¿No és vergonyós, en aquesta situació, ocultar-se darrere de Cabrera? Aquesta espècie de follet per a espantar xiquets menuts és una creació conscient del stalinisme. Cabrera! Que horrible! No obstant, des del punt de vista marxista no hi ha gran diferència entre Cabrera i Toledano. Ambdós es mouen en el terreny de la societat burgesa i ambdós reproduïxen els seus trets fonamentals. Toledano és més danyós i perillós perquè s’amaga darrere de la màscara del socialisme.

Quant a De la Fuente, no tenim idea de què parlen. ¿Que no ens ho explicaran els nostres impertinents autors?

De totes maneres, no hi ha res més irresponsable i vergonyós que basar-se en un episodi periodístic de segon ordre per a jutjar el rol històric d’una organització que ha patit milers de víctimes. Els autors del prefaci adopten bàsicament el to del stalinisme. El nus de la qüestió està en açò: prometen sotmetre totes les doctrines a una crítica “independent”, però de fet s’inclinen davant de la carronya podrida i nauseabunda de la burocràcia stalinista. Per tal de legitimar els seus penosos exercicis de marxisme consideren oportú atacar el trotskisme. Cal aclarir que aquest “mètode” de reassegurança és característic de tots els intel·lectuals petit burgesos de la nostra època.

Quant a la contribució de Treviño (el discurs i els articles), el seu tret positiu és el seu esforç per evadir-se dels garfis del stalinisme i el toledanisme que, per ésser la més superficial, representa la pitjor variant del stalinisme, la més insubstancial i buida. La desgràcia és que Treviño pensa i escriu com si la història comencés amb d’ell. Els marxistes analitzen tots els fenòmens, àdhuc les idees, en el context en què s’hi desenvolupen. Dir “tornem a Lenin!” o “tornem a Marx!” és molt poc. En l’actualitat és impossible tornar a Marx fent Lenin a una banda, perquè seria tancar els ulls a l’enorme avanç realitzat sota la direcció de Lenin en l’aplicació, explicació i desenvolupament del marxisme.

Ja han passat quinze anys des que Lenin deixà d’exercir un rol actiu, tot un període històric, pletòric de grans esdeveniments mundials! Durant aquest lapse, el “leninisme”, en el sentit formal de la paraula, s’ha dividit en dues ales: el stalinisme, la ideologia oficial i la pràctica de la burocràcia soviètica parasitària, i el marxisme revolucionari, a què els seus adversaris anomenen “trotskisme”. Tots els esdeveniments mundials han passat per aquests dos “filtres” teòrics. Treviño, no obstant, se sent amb dret (el dret d’un subjectivista i no d’un marxista) a ignorar el desenvolupament ideològic real que s’expressa en la batalla implacable d’aquestes dues tendències. Ell mateix, sense saber-ho, s’alimenta de les restes de la nostra crítica, encara que després d’una llarga demora. Per descomptat, el problema no és simplement la demora; després de

cert retard, tota la joventut haurà de passar per l'escola de la Quarta Internacional. El problema rau en què Treviño tracta d'adaptar la seua crítica a la "doctrina" oficial del stalinisme. Tracta d'expressar les seues idees revolucionàries a través d'amistosos "suggeriments" sobre llocs comuns i banalitats pacifistes i social-imperialistes. Vol convèncer la Komintern de les seues bones intencions i dels avantatges del marxisme diluït (o centrisme) sobre l'oportunisme directe. Però la tasca dels revolucionaris no consisteix en educar la burocràcia stalinista (ja són un cas perdut!) sinó en educar els obrers en l'esperit de l'oposició intransigent a la burocràcia.

No farem ací una avaluació detallada del fullet de Treviño perquè per a això hauríem de comentar cada pàgina i cada línia. Treviño s'equivoca encara que té raó. Amb açò volem dir que fins i tot les observacions correctes (i algunes no són roïnes) s'ubiquen en un context incorrecte, en una perspectiva imprecisa, perquè l'autor continua essent bàsicament un centrista. És impossible viure en aquesta posició. Treviño té l'obligació d'encarar immediatament una revisió radical del seu bagatge polític, de comparar les seues híbrides correccions al stalinisme amb les formulacions clares i precises de la Quarta Internacional. Només d'aquesta manera aconseguirà sortir del cul-de-sac del centrisme.

Quan Treviño, en el seu esforç per fer una avaluació de conjunt de la Quarta Internacional, enumera els ocasionals errors que ha descobert en un o altre dels seus treballs, i quan arriba a la monstruosa conclusió que aquest moviment exerceix un rol "contrarevolucionari", està tractant fonamentalment d'adaptar-se als seus antics aliats i camarades. Mira amb temor darrere d'ell i es troba amb els bonapartistes del Kremlin. Adopta, llavors, un to protector. Hom pot acceptar o no les seues crítiques sobre alguns episodis de caràcter secundari referents a determinades seccions de la Quarta Internacional (en general s'equivoca). Però la falsedat radica en la manera mateixa d'encarar la qüestió. La tasca i l'obligació d'un marxista seriós és discernir allò bàsic, allò de més important, per tal de veure les coses en el seu conjunt i basar-hi els seus judicis. Temem, no obstant, que el problema no siga simplement que Treviño conega poc la literatura de la Quarta Internacional. En l'actualitat estan molt difosos entre els intel·lectuals, inclús entre els que es consideren "marxistes", el diletantisme, la superficialitat i la manca de preocupació per la teoria. És conseqüència de l'opressió de la reacció mundial, incloent-hi el stalinisme. Però és impossible avançar un sol pas sense reprendre la tradició del marxisme científic.

Quan Lombardo Toledano, amb aqueixa gràcia que el caracteritza, pregunta on i quan els representants de la Quarta Internacional han escrit quelcom sobre el feixisme, l'única cosa que podem fer és arronsar-nos d'espatlles amb llàstima. La Quarta Internacional sorgeix de la lluita contra el feixisme i creix amb ella. Ja en 1929 vaticinàrem el triomf de Hitler si la Komintern continuava en la línia

del “tercer període”. Els bolxevics leninistes han escrit gran quantitat d’articles, fullets i llibres sobre el tema, en diversos idiomes. Que Toledano no els conega és natural. Però Treviño? És possible que insistisca en parlar de quelcom que desconeix completament?

En 1933 declararem públicament que si el triomf de Hitler, garantit per l’orientació política del Kremlin, no li ensenyava res a la Komintern, significaria que la Komintern estava morta. I com la Komintern no aprengué res del triomf de Hitler, en traguérem les conclusions pertinents: fundarem la Quarta Internacional. Els pseudomarxistes petit burgesos, que no serveixen ni per a demòcrates, imaginem que la lluita contra el feixisme consisteix en declamar discursos en mítings i conferències. La vertadera lluita contra el feixisme és inseparable de la lluita de classes del proletariat contra els fonaments de la societat capitalista. El feixisme no és una etapa econòmica inevitable. Però tampoc és un mer “accident”. És la conseqüència de la incapacitat dels degenerats i totalment descompostos partits del proletariat per a assegurar la victòria del socialisme. Per tant, la lluita contra el feixisme és, sobretot, la lluita per una nova direcció revolucionària del proletariat internacional. Aqueix és el significat històric del treball de la Quarta Internacional. Només des d’aquest punt de vista pot hom comprendre i avaluar la seua actuació!

La teoria marxista està indissolublement lligada a l’activitat. En aquesta època de reacció desenfrenada, agreujada per la decadència del que fins fa poc era la Komintern, només és possible ésser marxista si s’és amo d’una voluntat incommovible, de gran coratge polític i ideològic; i de la capacitat de nedar contra el corrent. Esperem sincerament que Treviño posseïsca aquestes qualitats. Si acaba amb la seua indecisió i les seues vacil·lacions, podrà rendir importants serveis a la causa del marxisme revolucionari.

---

¹ “Una contribución a la literatura centrista.”, *Clave*, desembre de 1938.